

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิต วิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูบรรพชิตที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งทำการสอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 10 รูป เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีคำนวณหา ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย สมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ ปรากฏผลในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1.สมรรถภาพด้านการเตรียมการสอน

จากการสัมภาษณ์ครูบรรพชิต พบว่า ในการเขียนแผนการสอนของครูบรรพชิตนั้น ได้กำหนดจำนวนคาบจากเนื้อหาที่จะสอนและจะศึกษาเนื้อหาจากหนังสือเรียน เพื่อกำหนด ทิศทางการสอน มีการเตรียมการสอนทุกครั้ง โดยการเขียนแผนการสอน

การกำหนดจุดประสงค์การสอนของครูบรรพชิต มีการกำหนดจุดประสงค์ของการสอน จากหนังสือเรียนและคู่มือครู ซึ่งกำหนดได้ชัดเจนทั้งจุดประสงค์นำทางและปลายทาง

การกำหนดความคิดรวบยอดและหลักการของครูบรรพชิต นำมาจากหนังสือเรียน และใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอน

การกำหนดเนื้อหาที่ทำการสอนของครูบรรพชิต มีการศึกษารายละเอียดของเนื้อหา และกำหนดเนื้อหาที่สอนโดยเรียงตามลำดับจากง่ายไปหายาก และจัดตามความเหมาะสมกับ เวลาที่สอนรวมถึงลักษณะของผู้เรียน และมีความสัมพันธ์กับสื่อการสอน

การกำหนดสื่อการสอนของครูบรรพชิต จะพิจารณาจากความเหมาะสมของสื่อ การสอนกับเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละเรื่อง และสื่อที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของเดิมที่มีอยู่แล้ว

การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลของครูบรรพชิต มีวิธีการวัดและประเมินผลในหลายรูปแบบโดยขึ้นกับเนื้อหาที่สอนว่าเป็นอย่างไร เช่น ใช้การสังเกตความสนใจ การตอบคำถาม

การกำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนการสอนของครูบรรพชิต ได้กำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนโดยขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละคาบ และยังได้กำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนการสอนตามหลักการสอนทั่วไป

2. สมรรถภาพด้านการดำเนินการสอน

การนำเข้าสู่บทเรียน

ครูบรรพชิตปฏิบัติได้ดีคือ มีการเตรียมความพร้อมของนักเรียน โดยการกระตุ้นและเร้าความสนใจของนักเรียน โดยส่วนใหญ่ใช้ภาษาหรือถ้อยคำเร้าความสนใจ แสดงท่าทางและการสนทนาซักถาม รองลงมาคือ การท่ายปัญหา เล่านิทาน การเล่นเกมและรูปภาพ นอกจากนี้มีการใช้ของจริง แผนภูมิ แผนโป่งใส การอภิปรายและสาธิต

ส่วนผลการสัมภาษณ์พบว่า การนำเข้าสู่บทเรียนในบางเนื้อหานั้น จะใช้วิธีแนะนำให้นักเรียนเห็นหรือเข้าใจได้ยาก เช่น เรื่องของการบรรลุนิพพาน ดังนั้นวิธีโยกให้นักเรียนเข้าสู่บทเรียนจึงไม่ชัด และในบางเรื่องขึ้นอยู่กับความพร้อมของนักเรียนที่เป็นปัญหาคือ บางครั้งนักเรียนต้องเดินเรียนทำให้เข้าชั้นเรียนช้า และเวลาว่างเลยไปมากจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการตามสถานการณ์นั้น ๆ ดังนั้นวิธีการจึงไม่เป็นไปตามแผนการสอนที่ได้วางไว้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูบรรพชิตปฏิบัติได้ดีคือ การบอกวัตถุประสงค์ของเรื่องที่สอนก่อนสอน มอบงานให้นักเรียนค้นคว้าและเขียนรายงานเป็นกลุ่ม เปิดโอกาสให้อภิปรายและยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ให้ความสนใจและช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงในห้องเรียน

ส่วนผลการสัมภาษณ์พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางครั้งไม่ตรงกับแผนการสอนที่กำหนดไว้ หรือมีบางเรื่องเท่านั้นที่เป็นไปตามแผน และคาบเรียนที่นักเรียนให้ความสนใจมากที่สุดคือ คาบ 2 คาบ 3 ถ้าเป็นคาบสุดท้ายแล้วนักเรียนไม่ให้ความสนใจเลย เนื้อหาบางเรื่องที่นักเรียนไม่สนใจ เช่น การอ่านภาษาบาลี และการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ เป็นต้น

นอกจากนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่นักเรียนให้ความสนใจคือ การเล่นเกม เล่านิทาน เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเนื้อหาวิชาที่เรียนและความพร้อมของนักเรียน

ในด้านวิธีการสอน มีการศึกษาเทคนิควิธีการสอนแบบต่าง ๆ โดยพิจารณาถึงข้อดี ข้อจำกัดของวิธีการสอนเหล่านั้น แล้วเลือกวิธีที่เห็นว่าสามารถทำให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะและเจตคติที่ดีมากที่สุด แต่วิธีการสอนที่ใช้มากที่สุดคือการบรรยาย

ในด้านความรู้และความแม่นยำในเนื้อหา มีความรู้และความแม่นยำในเนื้อหา เพราะครูบรรพชิตที่ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนามีภูมิธรรมด้านพุทธศาสนาโดยตรง จึงไม่มีปัญหาด้านเนื้อหา

ในการใช้คำถาม มีการใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดและวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหานั้นทำได้แต่ไม่ทั้งหมด เพราะการที่จะป้อนคำถามอะไรต้องคำนึงถึงตัวนักเรียนเป็นหลักว่า มีความเข้าใจในเรื่องที่ถามมากน้อยเพียงใด บางครั้งคำถามยากไป และนักเรียนไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านเนื้อหาพระพุทธศาสนา จึงต้องปรับเปลี่ยนคำถามเพื่อให้ นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ในการใช้แรงเสริม มีการใช้คำชมเชย ยกย่องนักเรียนให้เป็นตัวอย่างแก่เพื่อน ถ้ามีการตอบถูกก็จะให้คำชม มีการให้วัตถุสิ่งของเป็นการตอบแทนที่ตอบคำถามถูกต้อง เป็นต้น

ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีการแก้ปัญหาได้ดี เช่น เมื่อเขียนแผนไว้แต่ไม่เป็นไปตามวิธีการในแผนก็มีการปรับเปลี่ยนตามโอกาส เช่น นำข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่เป็นจุดสนใจของนักเรียนมาปรับใช้แทน โดยข่าวนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียนได้

การสรุปบทเรียน

ครูบรรพชิตปฏิบัติได้ปานกลางคือ มีการสรุปบทเรียนเมื่อสิ้นสุดการสอนทุกครั้ง และเปิดโอกาสให้นักเรียนสรุปเนื้อหาบทเรียนร่วมกัน

ส่วนผลการสัมภาษณ์ พบว่า มีการสรุปบทเรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน และเปิดโอกาสให้นักเรียนสรุปเนื้อหาร่วมกัน มีการสรุปบทเรียนโดยการมอบหมายงาน และทำแบบฝึกหัดท้ายบทเรียน บางครั้งก็ไม่มีสรุปบทเรียนเนื่องจากเวลาจำกัดและนักเรียนต้องไปเรียนวิชาอื่น

3. สมรรถภาพด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

ครูบรรพชิตปฏิบัติได้ดีคือ มีความสามารถในการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยส่วนใหญ่ใช้แบบเรียน กระดานดำและรูปภาพ รองลงมาคือ แอปพลิเคชัน บัตรคำ เทปวีดีทัศน์ และแผ่นใส นอกจากนี้มีการใช้แผนผัง ของจริง เทปธรรมะ และ สไลด์

ส่วนผลการสัมภาษณ์พบว่า ความชำนาญของครูบรรพชิตไม่เพียงพอต่อการใช้สื่อ และสื่อบางอย่างไม่ได้ทำด้วยตัวเองจึงไม่เข้าใจวิธีใช้ดีพอ

4. สมรรถภาพด้านการวัดและประเมินผล

ครูบรรพชิตปฏิบัติได้ในระดับดี คือ มีการทดสอบนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง เลือกเครื่องมือวัดและประเมินผลผลการเรียนได้อย่างสอดคล้องกับจุดประสงค์ และประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ทดสอบนักเรียน โดยใช้แบบวัดตามจุดประสงค์การเรียนรู้

ส่วนผลการสัมภาษณ์ พบว่า มีการวัดและการประเมินผลจากผลงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวที่มอบหมายให้ และใช้แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง ซึ่งมีทั้งการทดสอบระหว่างเรียน และหลังเรียน มีปัญหาบ้างจากนักเรียนที่ไม่ยอมส่งงานตามเวลาที่กำหนด

อภิปรายผล

1. สมรรถภาพด้านการเตรียมการสอน

จากผลการวิจัยในการเตรียมการสอนนั้น ครูบรรพชิตได้มีการวางแผนการสอนโดยใช้จำนวนคาบเป็นตัวกำหนดเนื้อหาที่จะสอน โดยจะศึกษาเนื้อหาจากหนังสือเรียนแล้วกำหนดทิศทางในการสอน มีการเตรียมการสอนทุกครั้งโดยการเขียนแผนการสอน การกำหนดจุดประสงค์ของการสอนจากหนังสือเรียนและคู่มือครู ซึ่งกำหนดได้ชัดเจนทั้งจุดประสงค์นำทางและปลายทาง ให้ความสำคัญรวบยอดจากหนังสือเรียนมาเป็นแนวทางในการเรียนการสอน มีการศึกษารายละเอียดของเนื้อหา และกำหนดเนื้อหาที่สอนโดยเรียงตามลำดับจากง่ายไปหายาก และจัดตามความเหมาะสมกับเวลาที่สอน รวมถึงลักษณะของผู้เรียนและมีความสัมพันธ์กับสื่อการสอน โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของสื่อการสอนกับเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละเรื่อง และสื่อที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของเดิมที่มีอยู่แล้ว มีวิธีการวัดและประเมินผลในหลายรูปแบบโดยขึ้นกับเนื้อหาที่สอนว่าเป็นอย่างไร เช่น ใช้การสังเกตความสนใจ การตอบคำถาม ได้กำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอน โดยขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละคาบ และยังสามารถกำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนการสอนตามหลักการสอนทั่วไป ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ครูบรรพชิตมีความเข้าใจในระบบของ

การเตรียมการสอนเป็นอย่างดี สังเกตได้จากที่ครูบรรพชิตมีการวางแผนการสอนล่วงหน้า โดยการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งกำหนดได้ชัดเจนทั้งกับจุดประสงค์นำทางและปลายทาง มีการกำหนดความคิดรวบยอดจากหนังสือเรียน มีการศึกษารายละเอียดของเนื้อหาและจัดตามความเหมาะสมของเวลาที่สอน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 หน้า 11) ที่กล่าวว่า การเตรียมการสอนครูมีการวางแผนล่วงหน้า เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพราะการเตรียมการสอนจะทำให้ครูทราบล่วงหน้าว่า จะให้เด็กเรียนรู้อะไร สักเท่าไร และเขาเรียนรู้ สิ่งที่ต้องการโดยวิธีใดบ้าง จะใช้วิธีการตรวจสอบว่านักเรียนเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นจริงหรือไม่ นอกจากนี้ บำรุง กลัดเจริญ และคณะ (2537 หน้า 78-81) ได้กล่าวว่า การเตรียมการสอนจะทำให้ครูสอนด้วยความมั่นใจ การดำเนินการสอนจะเป็นไปด้วยความราบรื่น เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเตรียมการสอนเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้สอน โดยได้มีการเตรียมในการกำหนดจุดประสงค์ การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ สื่อการสอน ตลอดจนได้เตรียมเครื่องวัดผลและประเมินผลได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้

2.สมรรถภาพด้านการดำเนินการสอน

การนำเข้าสู่บทเรียน

จากผลการวิจัย พบว่า ครูบรรพชิตปฏิบัติได้ในระดับดี คือมีการเตรียมความพร้อมของนักเรียน โดยการกระตุ้นและสร้างความสนใจของนักเรียน โดยส่วนใหญ่ใช้ภาษาหรือถ้อยคำ ได้รับความสนใจ แสดงท่าทาง และการสนทนาซักถาม รองลงมาคือ การทาบปัญหา เล่านิทาน การเล่นเกมและรูปภาพ นอกจากนี้มีการใช้ของจริง แผนภูมิ แผนโป่งใส การอภิปรายและสาธิต ทั้งนี้เนื่องมาจาก ครูบรรพชิตมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการกระตุ้นและสร้างความสนใจของนักเรียน จึงมีการนำเข้าสู่บทเรียน โดยการ แสดงท่าทาง และสนทนาซักถาม เป็นต้น ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 หน้า 12) กล่าวว่า การนำเข้าสู่บทเรียนไว้ว่า เป็นการทำให้ผู้เรียนสนใจ และมองเห็นจุดใหญ่ใจความของบทเรียนที่จะเรียนต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ เชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับนักเรียนที่จะเรียนใหม่ จุดข้อสงสัย และสร้างปัญหาให้ผู้เรียนกระตุ้นให้เกิดความรู้ อยากเห็น อยากค้นคว้า เพื่อแก้ปัญหาที่สร้างใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียนที่จะเรียน ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของบทเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสนใจและตั้งใจปฏิบัติกิจกรรม และเพื่อกำหนดทิศทางและ

เป้าหมายของการร่วมกิจกรรมระหว่างผู้เรียนกับครู นอกจากนี้ สงัด อุทรานันท์ (2532 หน้า 87-88) ได้กล่าวถึง การนำเข้าสู่บทเรียนและกิจกรรมสรุปได้ดังนี้ การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นกิจกรรมที่ช่วยนำให้ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่จะได้ทำการสอน แต่ผู้สอนไม่ควรใช้เวลาในการนำเข้าสู่บทเรียนมากเกินไป เพราะจะทำให้มีเวลาสำหรับการเรียนการสอนเนื้อหาใหม่ลดลง และอาจสร้างความเบื่อหน่ายแก่นักเรียนได้ ควรใช้เวลาให้น้อยที่สุดประมาณ 3-5 นาที และอย่างมากไม่ควรเกิน 10 นาที ถ้าเป็นการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับให้ความรู้ เวลาสำหรับการนำเข้าสู่บทเรียนควรจะใช้เวลาประมาณร้อยละ 10 ของเวลาทั้งหมด แต่ถ้าดำเนินการสอนที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ควรจะนำเข้าสู่บทเรียนประมาณ 6 นาที แต่ถ้าเป็นการเรียนเกี่ยวกับทักษะการใช้เวลาส่วนนี้ ควรเป็นการอธิบายและแนะนำเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลาประมาณ 9 นาที เท่านั้น หรือใช้เวลาประมาณร้อยละ 15 ของเวลาทั้งหมด และกล่าวเพิ่มเติมว่า สำหรับกิจกรรมในการนำเข้าสู่บทเรียน อาจประกอบด้วยกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง ดังนี้คือ การเตรียมสภาพแวดล้อมในการเรียนและสร้างความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตื่นเต้น มีความกระตือรือร้นอยากรู้ในสิ่งที่ครูจะนำมาสอน โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การสนทนาซักถาม การแสดงท่าทาง ทายปัญหา เล่นเกม ใช้อุปกรณ์เป็นสื่อ เช่น ของจริง รูปภาพ แผนภูมิ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากผลการวิจัย พบว่า ครูบรรพชิตส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการบอกวัตถุประสงค์ของเรื่องที่สอนก่อนสอน มีการมอบงานให้นักเรียนค้นคว้าและเขียนรายงานเป็นกลุ่ม เปิดโอกาสให้อภิปรายและยอมรับฟังความคิดของนักเรียน ให้ความสนใจและช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงในห้องเรียน ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ในระดับดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูบรรพชิตมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการสอน จึงมีการบอกวัตถุประสงค์ก่อนสอนและในการสอนนั้นยังมีการมอบหมายให้นักเรียนค้นคว้าและเขียนรายงานเป็นกลุ่ม มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายและยอมรับฟังความคิดของนักเรียน ตลอดจนการให้การช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูบรรพชิตยังไม่ครอบคลุมในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การยกตัวอย่างเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในเนื้อหาวิชาที่เรียนและส่งเสริมให้นักเรียนให้รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ ครูบรรพชิตควรพิจารณาเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้องด้วย ดังที่ ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 หน้า 116) ได้กล่าวว่า การดำเนินการสอนเป็นกิจกรรมหรือ

การกระทำที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ ครูจึงควรศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมการดำเนินการสอนให้เหมาะสม โดยการวางแผน การสอนอย่างรัดกุม ซึ่งสอดคล้องกับ เสริมศรี ไชยศรี (2528 หน้า 115) ที่ว่า ในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนครั้งหนึ่ง ๆ นั้นผู้วางแผนต้องคิดกิจกรรมให้ครอบคลุมทุกขั้นตอน เพื่อจูงใจให้นักเรียน สนใจบทเรียน เกิดความรู้ ความเข้าใจและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่พึงประสงค์ด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปราณี ยะมงคล (2534) ที่พบว่า ครูที่มีสมรรถภาพด้านการดำเนินการสอนจะมีผลให้การสอนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ เตรียมสื่อการสอน เพราะต้องใช้เทคนิคในการจัด และต้องใช้เวลาพอสมควร ประกอบกับ ครูบรรพชิตต้องทำศาสนากิจของสงฆ์เป็นกิจวัตร อีกทั้งในระยะเวลาที่ผ่านมาครูบรรพชิต อาจไม่ได้รับการฝึกฝน และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเท่าที่ควร

การสรุปบทเรียน

จากผลการวิจัย พบว่า มีการสรุปบทเรียนเมื่อสิ้นสุดการสอนทุกครั้งนั้น และครูจะ เปิดโอกาสให้นักเรียนสรุปเนื้อหาบทเรียนร่วมกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูบรรพชิตคิดว่าการสรุปบทเรียนดังกล่าวไม่ค่อยมีความสำคัญ ดังนั้นจึงให้การละเลย นอกจากนี้อาจเป็นเพราะ ครูบรรพชิตที่ทำหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีสภาพเป็นครูทดลองการสอน ซึ่งยังขาดประสบการณ์ในวิธีการสรุปบทเรียน ครูบรรพชิตจึงไม่เข้าใจเรื่องวิธีการสรุปบทเรียน ที่หลากหลาย จึงทำให้การสรุปบทเรียนไม่สมบูรณ์แบบเท่าที่ควรจะเป็น ดังที่แนวคิดของ เสริมศรี ไชยศรี (2528 หน้า 116) กล่าวว่า กิจกรรมในขั้นสรุปบทเรียน นอกจากการที่ครู สรุปบทเรียนให้เด็กฟัง การซักถามเพื่อทบทวนบทเรียนหรือประเมินความรู้ที่ได้เรียนมา เช่น การอภิปรายหมู่ การให้รายงานด้วยการจัดนิทรรศการ การให้เขียนสรุป เป็นต้น ฉะนั้นการสรุป บทเรียนจึงเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการเรียนการสอน เช่นเดียวกับ สัจด์ อุทรานันท์ (2532 หน้า 92) ได้กล่าวว่า การสรุปบทเรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของการเรียนการสอน เป็นการสรุปความรู้เนื้อหาสาระโดยย่อ เพื่อให้เห็นสิ่งที่สำคัญและต้องการเน้น ช่วยให้นักเรียนเกิด ความเข้าใจเนื้อหาที่ได้เรียนและเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ ของเนื้อหาที่ได้เรียน และช่วยย้าให้ผู้เรียนได้เกิดความจดจำได้ดียิ่งขึ้น และได้เสนอแนะว่า การสรุปหรือการทบทวนที่ดี ควรทำให้ผู้เรียนช่วยกันสรุป แต่ถ้าผู้เรียนไม่สามารถสรุปได้ถูกต้อง ผู้สอนจะเป็นผู้ถามคำถาม ต่าง ๆ เพื่อชักนำไปสู่การสรุปได้โดยที่ผู้สอนไม่ต้องเป็นผู้สรุปให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เป็น

ผู้สรุป ดังนั้นครูบรรพชิตควรได้รับการฝึกฝนในการสรุปเนื้อหาบทเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. สมรรถภาพด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

จากผลการวิจัย พบว่า การใช้สื่อการสอนของครูบรรพชิตที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติได้ในระดับดีคือ ความสามารถในการใช้สื่อการสอน โดยส่วนใหญ่ใช้แบบเรียน กระดานดำ และรูปภาพ รองลงมาคือ แถบประโยค บัตรคำ เทปวีดิทัศน์และแผ่นใส นอกจากนี้ยังมีการใช้แผ่นผัง ของจริง เทปธรรมะและสไลด์ อาจเนื่องจากมาจากครูบรรพชิตมีโอกาสน้อยในการศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นผลมาจากการอยู่ในสมณะสาธิตของครูบรรพชิต ดังนั้นจึงใช้สื่อการสอนที่ค่อนข้างง่ายและสะดวกใช้ ดังจะได้เห็นจากการสัมภาษณ์ของครูบรรพชิตว่า สื่อการสอนที่ใช้ประกอบการสอนค่อนข้างหายากและไม่มีความรู้ความสามารถที่จะสร้างสื่อด้วยตนเองได้ สื่อที่ใช้จึงเป็นสื่อที่มีอยู่แล้ว ประกอบกับมีความชำนาญในการบรรยายหรืออธิบายมากกว่า จึงไม่ค่อยใช้สื่อการสอน ดังนั้นหากครูบรรพชิตได้พิจารณาสื่อการสอนที่หลากหลายแล้วจะทำให้การเรียนบรรลุเป้าหมายและมีคุณภาพยิ่ง ดังที่กรมวิชาการ (2535 จ หน้า 261) ได้เสนอแนะว่า สื่อการสอนที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นได้ อาจเป็นสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก หนังสือรวบรวมพุทธศาสนสุภาษิต และสื่อประเภทโสตทัศนวัสดุ เช่น รูปภาพ ภาพพลิก แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ เป็นต้น

นอกจากนั้น ครูบรรพชิตมีความสามารถใช้สื่อการสอนในระดับปานกลางคือ มีการใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการสอน มีการนำวัสดุที่มีอยู่มาดัดแปลง และปรับปรุงเป็นสื่อการสอนได้อย่างคุ้มค่า มีความสามารถในการใช้อุปกรณ์การสอน นำแหล่งวิทยาการและอุปกรณ์การสอนมาใช้อย่างเหมาะสม ใช้สื่อในการเรียนการสอนหลายชนิดในแต่ละชั้นของการสอน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจาก ในการใช้สื่อนั้นต้องมีการจัดเตรียมและใช้เวลาประกอบกับครูบรรพชิตต้องทำศาสนกิจของสงฆ์เป็นกิจวัตร อีกทั้งในระยะเวลาที่ผ่านมาครูบรรพชิตไม่ได้รับการฝึกฝน และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อและการผลิตสื่อการเรียนการสอนที่มีเทคนิคและขั้นตอนที่ซับซ้อน ดังนั้นจึงส่งผลต่อการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และต้องใช้ให้เหมาะสมกับเวลาเรียน ชั้นเรียนและวัยของนักเรียน รวมทั้งการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย ดังนั้นการเลือกสื่อการเรียนการสอนจึงนับว่ามีความสำคัญมาก และสื่อการเรียนการสอนก็มีหลายประเภท หลายชนิด การที่จะนำมาใช้

ต้องเลือกให้เหมาะสมจึงจะเกิดประโยชน์เต็มที่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องพิจารณา
 ดังที่ คณาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
 (2540 หน้า 51) กล่าวว่า ในการเลือกสื่อการเรียนการสอนนั้น อาจให้หลักเกณฑ์ง่าย ๆ คือ
 มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ ตรงกับเนื้อหา น่าสนใจ เหมาะสมกับวัยผู้เรียน และสะดวก
 ต่อการใช้และการเก็บรักษา ส่วนการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนานั้น
 เป็นแนวทางการสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ของศาสนาพุทธ เน้นความเหมาะสมกับ
 ธรรมชาติการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชวรมณี (2529
 หน้า 172-173) ที่กล่าวว่า ในการสั่งสอนปวงชนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาแห่งพุทธศาสนา
 นั้น พระพุทธองค์ทรงมีหลักในการใช้สื่อการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับจิตวิทยาการรู้ของ
 บุคคลได้อย่างถูกต้องตรงกับธรรมชาตินิสัยของแต่ละบุคคล สามารถชี้แนะบุคคลให้เกิด
 ความสว่างทางปัญญา หลุดพ้นอวิชชาและบรรลุปาหนายสูงสุดในการเรียนรู้อันได้แก่ การบรรลุ
 มรรคผลนิพพาน พระพุทธองค์จึงได้รับการยกย่องว่า เป็นบรมครูหรือครูยิ่งใหญ่ หลักธรรมที่เป็น
 เครื่องแสดงถึงแนวทางในการเลือกสื่อการเรียนการสอน ซึ่งพระองค์ทรงถือเป็นแนวปฏิบัติ ได้แก่
 หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ อันเป็นธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี เช่น ความรู้จักเหตุ ความรู้จักผล
 ความรู้จักตน ความรู้จักประมาณ เป็นต้น

4. สมรรถภาพด้านการวัดและประเมินผล

จากผลการวิจัย พบว่า การวัดและประเมินผลของครูบรรพชาที่สอนวิชา
 พระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติได้ในระดับดี คือ มีการทดสอบนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบที่
 ครูสร้างขึ้นเอง เลือกเครื่องมือวัดและประเมินผลผลการเรียนได้อย่างสอดคล้องกับจุดประสงค์
 และประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ทดสอบนักเรียน โดยใช้แบบวัดตามจุดประสงค์
 การเรียนรู้ ส่วนการวัดและประเมินผลที่สามารถปฏิบัติได้ในระดับปานกลางคือ การประเมินผล
 ด้านทักษะพิสัย บอกเกณฑ์การประเมินผลล่วงหน้า ทดสอบนักเรียนทั้งภาคทฤษฎี และ
 ภาคปฏิบัติ มีทดสอบความรู้นักเรียนหลังจากการเรียนการสอนจบลง วัดครอบคลุมเนื้อหา
 ทั้งหมดที่สอนภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้นักเรียนประเมินผลการเรียนโดยใช้แฟ้มสะสมงาน
 ประเมินผลการเรียนโดยใช้แบบฝึกหัด ทดสอบความรู้พื้นฐานนักเรียนก่อนสอน ชักถามนักเรียน
 เพื่อให้เข้าใจในเรื่องที่เรียนไป เหตุที่การวัดและประเมินผลเป็นไปในลักษณะดังกล่าว อาจเนื่อง
 จากครูบรรพชาไม่สะดวกเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการทักษะปฏิบัติ จึงเป็นผลให้ใช้
 วิธีการวัดและประเมินผลเพียง 2 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย ทั้งนี้จะเห็นได้จาก

การประเมินตนเองหลังการสอนของครูบรรพชิตที่ว่า ครูบรรพชิตมี การประเมินผลการเรียนโดย ไม่ค่อยคำนึงถึงความรู้พื้นฐาน และสภาพการเรียนรู้ของนักเรียนมากนัก ครูบรรพชิตให้ความสำคัญและมีความเข้าใจในเรื่องเครื่องมือวัดและประเมินผลค่อนข้างน้อย ดังนั้นครูบรรพชิตจึงควรได้พิจารณาวิธีการวัดและประเมินผลโดยให้ครอบคลุมทุกด้านด้วย ดังที่ กรมวิชาการ (2534 ค หน้า 272) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการวัดผลการเรียนการสอนไว้ว่า การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาจะต้องครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญเรียง ขจรศิลป์ (2530) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาย่อมมีการวัดและประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ เพราะลักษณะวิชาพระพุทธศาสนานั้นแตกต่างจากวิชาสามัญทั่วไปที่ต้องอาศัยการวัดและประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย อย่างไรก็ตามครูบรรพชิตควรจะได้ทำความเข้าใจในวิธีการประเมินผลการเรียนในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น แต่ปรากฏว่า ยังทำได้ไม่ครอบคลุมทั้งหมดของวิธีการวัดและการประเมินผล ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะครูยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการวัดและประเมินผลแบบต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ในการวัดและประเมินผลเนื้อหาที่เรียน ดังที่ รวงทอง ดำรงสุกิจ (2525) ได้ศึกษาความคิดเห็นครูและผู้บริหาร ในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาอันดับแรกของการจัดการเรียนการสอนคือ ครูไม่เข้าใจหลักการวัดและประเมินผล ปัญหารองลงมาคือการวัดและประเมินผลไม่ได้มาตรฐานรวมทั้งขาดคู่มือการประเมินผล ดังนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนทุกคนจะต้องคำนึงถึงวิธีการ เครื่องมือและวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แต่ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังยึดแบบทดสอบที่เป็นปรนัยและอัตนัย เพราะสามารถตรวจสอบผลออกมาได้รวดเร็วไม่สิ้นเปลืองเวลาเป็นการวัดผลที่ออกมาในรูปของความจำมากกว่า จะไม่มีการวัดผลและประเมินผลผู้เรียนในด้านพฤติกรรมและการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ครูบรรพชิตจะต้องมีการวัดและประเมินผลทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจและการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมควบคู่กันไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับ สมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและ/หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ทุกอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ หรือจังหวัดอื่น ๆ ว่าเป็นอย่างไร
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพการสอนของครูบรรพชิตวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและ/หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดการศึกษาเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ หรือจังหวัดอื่น ๆ เพื่อศึกษาว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยครูบรรพชิต สังกัดกรมสามัญศึกษากับสังกัดการศึกษาเอกชน ว่าเป็นอย่างไร
3. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการสอนของครูบรรพชิต ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและ/หรือมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา หรือสังกัดการศึกษาเอกชน จังหวัดเชียงใหม่หรือจังหวัดอื่น ๆ ว่าเป็นอย่างไร

ข้อเสนอแนะสำหรับครูบรรพชิต

1. ครูบรรพชิต ควรเข้ารับการฝึกอบรมด้านวิธีการสอน การใช้สื่อและการผลิตสื่อการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น
2. ครูบรรพชิต ควรเข้ารับการฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอน เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ให้มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับครูบรรพชิต

1. ควรจัดให้มีการอบรมเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การผลิตสื่อ และการวัดประเมินผลให้แก่ครูบรรพชิตที่ทำการสอนในโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้การสอนวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ
2. ควรมีการขอความสนับสนุนจากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ครูบรรพชิตเข้าไปทำการสอนในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาทักษะการสอนให้แก่ครูบรรพชิต ได้อย่างมีคุณภาพ
3. ควรส่งเสริมเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการสอนให้แก่ ครูบรรพชิต โดยเปิดโอกาสให้ฝึกทักษะการสอนกับครูประจำในโรงเรียนที่ทำการสอน